

Didaché

- UČENÍ PÁNA, HLÁSANÉ NARODŮM DVANÁCTI
APOŠTOLY

Vybral, přeložil, úvody a poznámkami opatřil **Josef Novák**
Další šíření textu je možné jen se souhlasem autora. Budete-li
text knihy nebo jeho části dál užívat v elektronické či jiné
formě, uveďte, prosím, citaci a odkaz na naši stranu
www.fatym.com.

On-line text vytvořen dle:

Novák, J: "Učení Pána, hlásané národům dvanácti apoštolů
(Didaché)" in *Druhá patristická čítanka (Teol. studie)*, ed.
Novák, J., Praha: Česká katolická charita, 1985 (str. 7-18)

Úvodní poznámka

Říká-li se, že i knihy mají své osudy, možno to plným právem říci o tomto spise, který vedle posvátných novozákonních knih je nejstarší známou literární prací v křesťanské literatuře. V prvotní církvi byl spis velmi dobře znám. Dokonce některé křesťanské obce, jak svědčí Eusebius ve svých Církevních dějinách (H. E. III,25) a sv. Athanasius (Ep. heort. 39) - i když tito jej považují za apokryf - jej řadili mezi knihy novozákonní. Je i v seznamu novozákonních knih, pořízeném v pol. 6. st. antiochijským patriarchou Anastaziem. V listě Barnabášově je s menšími obměnami přepsáno prvních 5 kapitol. Hermas ve svém Pastýři (Příkazy II, 4-5) má téměř totéž, co je v Učení ~I,5 a IV. 7. Sv. Justin, apologeta 2. st. naráží ve své Apologii. (I. kap. 16) na tento spis. Klemens Alexandrijský (Stromata I,20) a Origenes (De principiis III,2,7), oba z rozhraní 2. a 3. století, spis s určitostí četli. Autor Církevních nařízení (Canones ecclesiastici) z pol. 4. stol. cituje první 4 kapitoly a o trochu později autor Apoštolských ustanovení (Canones ecclesiastici Apostolorum) přepisuje do VII. knihy, i když s obměnami a dodatky, celý spis. Existoval rovněž latinský překlad prvních šesti kapitol, uchovaný v monackém kodexu z XI. století. Avšak po úplném textu - nepřihlížíme-li k Barnabášovu listu, kde je opsán druhý a třetí verš poslední 16. kapitoly, a k autoru Apoštolských ustanovení - psaném v původním řeckém jazyce, jako by se země slehla. Spis pod tlakem bohatší křesťanské literatury ustoupil do pozadí, jako by byl odsouzen k zapomenutí. Teprve r. 1873 cařihradský profesor (0 4 roky později se stal nikomedským patriarchou) Filotheos Bryennios objevil v knihovně cařihradského patriarchátu kodex kláštera Svatého hrobu v Jeruzalémě. Tento řecky psaný kodex z r. 1056, chovaný nyní v knihovně patriarchátu v Jeruzalémě

obsahuje vedle úplného textu Barnabášova listu a obou listů sv. Klementa Římského a vedle jiných spisů na pátém místě též náš spis s titulem "Učení Pána, hlášané národům dvanácti apoštolů". V indexu zmíněného kodexu je uveden pod titulem "Učení dvanácti apoštolů", zkráceně Didaché. Deset let po svém nálezu jej r. 1883 patriarcha Bryennios s četnými poznámkami publikoval.

Šťastný nález dává nám nahlédnout do praktického života křesťanské obce na konci I. století, kdy také spis vznikl (Bardenhewer jej datuje mezi r. 80-100, Harnack mezi r. 100--150). Vidíme tu, byť jen ve zkrácené formě, křesťanství, které vyrostlo na základě prvokřesťanské misie z helenisticko-proselytských kruhů. Křesťanství velebí Ježíše Krista jako učitele nejvyšší mravnosti a s nadějí vzhlížející k Božímu království. Cestu k tomuto cíli je cestou zápolení o dokonalost. Nic nepomůže doba víry, nebude-li křesťan shledán dokonalým v čase posledním (16,2). Blažené spočinutí v Bohu není nějaký dar spadlý s nebe, nýbrž "jako výsledek tvrdého a odříkavého boje proti vlastnímu já a chce být vybojován v zápase s radostmi a vábením tohoto věku" (H. Lietzmann, Dějiny staré církve). Spis je rozdělen do tří částí. Kapitola I-VI je výkladem pro ty, kteří se připravovali na , křest; kap. VII-X je částí liturgickou, pojednávající o křtu, postu modlitbě a eucharistii; kap. XI-XV pojednává o církevní disciplíně a církevním zřízení. Místem vzniku spisu podle závěru, doxologie ("poněvadž tvá je moc i sláva na věky") přidaného k modlitbě Otčenáš (kap. VIII) dalo by se soudit, že je Syrie. Ovšem podle téže kapitoly, kde nazývá autor farizeje pokrytci, by nasvědčovalo, že autor velmi dobře zná palestinské zvyklosti, tedy možným místem vzniku by mohla být vedle Syrie i Palestina.

Didaché - Text

I.

1. Jsou dvě cesty. Cesta života a cesta smrti¹. Mezi těmito cestami je velký rozdíl. 2. Cesta života je tato: Za prvé miluj Boha, svého Stvořitele. Za druhé: Miluj svého bližního jako sebe samého². Všechno, co nechceš, aby se stalo tobě, nečiň druhému ani ty³. Smysl těchto slov je tento: Dobrořečte těm, kteří vám zlořečí a modlete se za své nepřátele; konejte posty za ty, kteří vás pronásledují. Jakou laskavost prokazujete, když milujete ty, kteří vás milují? Což nejednají takto pohané? Milujte však ty, kteří vás nenávidí⁴, a nebudete mít nepřítel. 4. Zdržuj se tělesných i světských žádostí⁵. Udeří-li tě kdo do pravé tváře, nastav mu i druhou a budeš dokonalý. Nutil-li by tě někdo k cestě dlouhé jednu míli, jdi s ním dvě míle⁶. Jestliže by ti někdo vzal tvůj plášť, dej mu i šaty. Dostal-li by někdo od

tebe něco, nepožaduj toho nazpět⁶. Ani by to nebylo možné. 5. Dej každému, kdo tě o něco prosí, a nežádej toho nazpět⁷. Otec totiž chce dát všem ze svých darů. Blahoslavený, kdo dává podle přikázání. Ničím se neprotíví. Běda však tomu, kdo přijímá. Přijímá-li potřebný, neproviní se. Kdo však nepotřebuje, bude skládat účty, proč a k čemu to přijímal. Ve vězení bude vyšetřován ze svých činů. Tam nebude nad ním slitování, dokud nezaplatí poslední halěr⁸. 6. Ale i zde platí: Necht' vlhne potem ve tvých rukách almužna, dokud nepoznáš, komu byla dána⁹.

II.

1. Druhé přikázání učení:

2. Nezabiješ, nezczizolžiš, nezkaziš mládež, nezesmilniš, nepokradeš, nebudeš čarovat, nebudeš používat jedu, nezabiješ nenarozené ani narozené děcko, nebudeš toužit po majetku bližního¹. 3. Nepřisahej², nesvědči křivě³, nepomlouvej, nevzpomínej zlého. 4. Nebud' dvojsmyslný v myšlenkách ani slovech. Ramenářství je osidlem smrti⁴. 5. Nelži ani nemluv zbytečnosti, ale jednej tak, jak smýšlíš. 6. Nebud' sobcem ani nenasytou ani pokrytcem ani zlomyslným ani nadutcem. Nerad' svému bližnímu špatně. 7. Nikoho neměj v nenávisti. Přesto některé kárej, nad jiným měj slitování, za jedny se modli, druhé miluj více než sebe.

III.

1. Dítě mé, varuj se každé špatnosti a všeho podobného. 2. Nebud' hněvivý. Hněv vede k vraždě. Nezávid', nehádej se, nepovyšuj se. To všechno je příčinou vražd¹. Dítě mé, nebud' žádostivý. Žádostivost vede ke smilstvu. Nemluv ošklivě ani povýšenecky. To všechno je příčinou cizoložství. 4. Dítě mé, neptej se věstců ve věštírnách po budoucnosti. Vede to k modloslužbě. Neužívej zařikadel ani hvězdopravectví ani kouzel. Nechtěj to ani poznat. Z toho všeho povstává modloslužba. Dítě mé, nereptej. Vede to k pomluvě. Nebud' domýšlivý ani závistivý². Z toho všeho vznikají pomluvy. 7. Bud' laskavý, poněvadž laskaví dostanou za úděl zemi³. 8. Bud' shovívavý, milosrdný, bezelstný, pokojný, dobrý a vždy uvaž slova, která jsi uslyšel. 9. Nepovyšuj se, nebud' drzý. Tvá duše ať se nepřidružuje k pyšným, ale ať dlí u spravedlivých a pokorných. 10. Co se ti přihodí, přijmi jako dobro u vědomí, že bez Boha se nic neděje.

IV.

1. Dítě mé, kdo k tobě mluví Boží slovo, měj jej v úctě jako samého Boha a mysl na ta slova¹. Kde totiž hovoří Boží moc, tam je Pán. 2. Vyhledávej denně tváře svatých, aby ses potěšil jejich slovy. 3. Nebuď příčinou sporu, smiřuj rozvaděné. Sud' spravedlivě. Při vyšetřování neber ohled na osobu³. 4. Nepochybuj zda bude či nebude⁴. Nevztahuj ruku ke brání a neodtrhuj ji při dávání⁵. 6. Co sis vydělal vlastníma rukama, dej na odpuštění hříchů. 7. Neváhej dát, a když dáš, nežádej nazpět. Poznáš totiž, jak dobrý je Odplatitel. 8. Neodvracej se od potřebného. Ve všem se rozděl se svým bratrem a neříkej, že to patří jen tobě. Máte-li společný podíl na nesmrtelnosti, tím spíše na hmotných statcích⁶. 9. Nesnímej ochrannou ruku se svého syna či dcery, uč je od mládí Boží bázni. 10. Služebnému či služebné, kteří doufají v téhož Boha, nebuď tvrdý, aby se nebáli Boha, který je společným Bohem vás obou. On totiž nepovolává podle zevnějšku, přichází však k těm, jejichž ducha připravil⁷. 11. Služebníci, podříd'te se s úctou a bázni svým pánům jako Bohu⁸. 12. Nenávid' jakékoli pokrytectví a vše, co se nelíbí Pánu. 13. Neopomíjej příkázání Pána. Ochraňuj, cos přijal, a k tomu ani nic nepřidávej ani nic neubírej. 14. Ve shromáždění se vyznej ze svých hříchů a nemodli se se špatným úmyslem⁹.

Taková je cesta života.

V.

1. Cesta smrti je takováto: Především je špatná a veskrze prokletá. Vraždy, cizoložství, žádostivosti, smilstva, krádeže, modloslužby, kouzla, věštění, loupeže, křivá svědectví, pokrytectví, ramenářství, podvod, povýšenectví, závist, domýšlivost, ziskuchtivost, sprosté řeči, žárlivost, drzost, honosení se, vychloubání¹. Kdo pronásledují dobré; kdo nenávidí pravdu, kdo milují lež; kdo neuznávají spravedlivou odměnu; kdo se nepřidrží toho co je dobré; kdo soudí nespravedlivě; kdo nespí ne kvůli dobrému, ale kvůli špatnosti; lidé, u nichž je na míle vzdálena laskavost a trpělivost; kdo milují poštilosti; kdo soudně vymáhají náhradu; kdo neznají soucitu se žebrákem; kdo nepomáhají znavenému; kdo se nehlásí ke svému Tvůrci; kdo zabíjejí děti; kdo ničí Boží zárodek²; kdo se odvracejí od potřebného; kdo utiskují souženého; kdo hájí bohaté, kdo nespravedlivě soudí chudé; naprostí hříšníci. Děti, varujte se všech takovýchto lidí.

VI.

1. Hleď, aby tě nikdo nesvedl s cesty tohoto učení, když tě poučuje o něčem, co je proti Bohu. 2. Budeš-li moci snést celého Pána¹, budeš dokonalý. Kdybys nemohl, udělej tolik, kolik můžeš. 3. Co se týče jídla, jez co můžeš². Naprosto se varuj masa obětovaného modlám. Je to úcta prokazovaná mrtvým bohům³.

VII.

1. Co se týče křtu, křtěte takto: Po výše uvedeném poučení křtěte¹ ponořením do pramenité vody ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého. 2. Nemáš-li pramenitou, pokřti jinou. Nemohl-li bys studenou, užij teplé. 3. Nemáš-li ani studené, vlij třikrát vodu na hlavu ve jménu Otce i Ducha Svatého. 4. Před křtem však necht' se postí² i ten, kdo křtí, i ten, kdo má být pokřtěn; i ostatní se mohou postit. Přikáž, aby ten, kdo má být pokřtěn, se před křtem postil den nebo dva dny.

VIII.

1. Vaše posty ať nejsou posty pokrytců¹. Ti se totiž postí v pondělí a ve čtvrtek. Vy se však postěte ve středu a pátek². 2. Ani se nemodlete jako pokrytci, nýbrž jak přikázal Pán ve svém evangeliu³. Modlete se takto: Otče náš, jenž jsi na nebesích; posvět' se jméno tvé, přijď království tvé, buď vůle tvá jako v nebi tak i na zemi; chléb náš vezdejší dej nám dnes a odpusť nám naši vinu, jako i my odpouštíme našim viníkům, a neuved' nás v pokušení, ale zbav nás zlého³; poněvadž tvá je moc i sláva na věky⁴. 3. Modlete se takto třikrát denně⁵.

IX.

1. Co se týče Eucharistie (večeře Páně) děkujte takto: 2. Nad kalichem: Děkujeme ti, Otče náš, za svatou vinnou révu tvého syna Davida, již jsi nám dal poznat skrze svého Syna Ježíše; Tobě budiž věčná sláva. 3. Při lámání: Děkujeme ti, Otče náš, za život a poznání, jež jsi nám zjevil skrze svého Syna Ježíše; Tobě věčná sláva. 4. Jako tento úlomek rozptýlený po horách

byl sebrán v jedno, tak nechť je sebrána tvá církev ze všech končin země a dána do tvého království; Tobě patří sláva a věčná moc skrze Ježíše Krista. 5. Nikdo kromě pokřtěných² ve jméno Pána nejez ani nepij z této Eucharistie. "Nedávejte svaté psům", řekl Pán³.

X.

1. Po nasycení děkujte takto: 2. Děkujeme ti, svatý Otče, za tvé svaté jméno, které jsi dal do našich srdcí, i za poznání, víru a nesmrtelnost, kterou jsi nám zjevil skrze svého Syna Ježíše; Tobě budiž sláva věčná. 3. Ty, Vládce všemohoucí, jenž jsi všechno stvořil kvůli svému jménu, dal jsi k obživě lidem pokrm i nápoj, aby ti děkovali, nám pak daruj duchovní pokrm i nápoj i věčný život skrze svého Syna. Především ti děkujeme za to, že jsi mocný; Tobě budiž věčná sláva. 5. Pamatuj, Pane, na svou církev, zbav ji všeho zlého, učiň ji dokonalou ve své lásce a ji posvěcenou přived' ze všech čtyř (světových) stran¹ do svého království, které jsi jí připravil; neboť tvá je moc i věčná sláva. 6. Nechť přijde a pomine tento svět². Hosana Synu Davidovu. Kdo je svatý, nechť přistoupí. Kdo není, nechť činí pokání. Maran atha³, Pán nechť přijde. Amen. 7. Prorokům dovolte, aby děkovali, jak chtějí⁴.

XI.

1. Kdo by tedy přišel a učil vás všemu výše uvedenému, toho přijměte. 2. Kdo by však učil jinak a porušoval učení, toho neposlouchejte¹. Kdo by však učil spravedlnosti a poznání Boha, toho přijměte jako Pána. 3. Co se týče apoštolů² a proroků³, jedněte podle učení evangelia⁴ takto: 4. Každý apoštol k vám přicházející, nechť je přijat jako Pán. 5. Nezůstane u vás více než jeden den. Bylo-li by to nutné, zůstal by i druhý den. Zůstal-li by i třetí den, je to falešný prorok. 6. Odcházející apoštol ať si vezme toliko chléb a to na tak dlouho, dokud někde nepřenocuje. Žádal-li by stříbro, je to falešný prorok. 7. Neodvažujte se zkoušet žádného proroka, jenž mluví v Duchu⁵. Každý hřích bude totiž odpuštěn, tento však nikoli. 8. Ne každý, kdo mluví v duchu, je prorokem, ale jen, ten, kdo by se choval jako Pán. Podle chování se pozná falešný a pravý prorok⁶. 9. Žádný prorok, který v Duchu přikazuje připravit stůl pro chudé, nebude z něho jíst. Pakli ano, je falešným prorokem. 10. Každý prorok učící pravdě, nejedná-li podle toho, čemu učí, je falešným prorokem. 11. Žádného proroka, považovaného za pravého, který po způsobu starých proroků koná symbolické

úkony a nepřikazuje jednat tak, jak on činí, nesud'te, Bůh jej soudí. Tak jednali i staří proroci. 12. Kdo by řekl v duchu "Dej mi stříbro" nebo něco podobného⁷, neposlouchejte jej. Jestliže by však žádal pro druhé potřebnější, toho nikdy nesud'.

XII.

1. Budiž přijat každý, kdo přichází ve jménu Pána. Až jej prohlédnete, poznáte jeho dobré i špatné vlastnosti. 2. Jestliže přichází k vám cestou jen zachází, pokud jen můžete, pomozte mu. Nezůstane u vás, nebude-li to nutné, více než dva či tři dny. 3. Chce-li se u vás usadit jako řemeslník, necht' se živí svou prací¹. 4. Nemá-li řemeslo, podle možností se postarejte, aby u vás křesťan nezahálel. 5. Nechce-li dělat, prod á Krista. Takových se varujte.

XIII.

1. Každý pravý prorok, který se chce u vás usadit, si zaslouží svého jídla. 2. Jako dělník i pravý učitel¹ si rovněž zaslouží svého jídla². 3. Vezmi tedy prvotinu³ z kádě i mlatu, z dobytka i ovcí a dej prorokům. Oni jsou totiž vašimi velekněžími. 4. Kdybyste neměli proroka, dejte žebrákům. 5. Pečeš-li chleba, podle přikázání⁴ dej prvotinu. 6. Rovněž načneš-li nádobu s vínem či olejem, dej prvotinu prorokům. 7. Podle přikázání dej podle uvážení i prvotinu stříbra, šatů a ze všeho, co máš.

XIV.

1. V den Páně¹ se shromažďujte, lámejte chléb a děkujte. Napřed však se vyznejte ze svých hříchů², aby vaše obět byla čistá. 2. Nikdo, kdo má spor se svým bližním, ať nepřichází mezi vás, dokud se oba nesmíří, aby vaše obět nebyla znesvěcena³. 3. "Na každém místě a v každé době bude mi přinášena obět čistá, poněvadž jsem velký Král, a jméno mé je velké mezi národy", řekl Hospodin (Mal. 1,11).

XV.

1. Ustanovujte sobě vzkládáním rukou¹ biskupy a jáhny², kteří by byli hodni Pána, muže laskavé, nemilující peníze³, oddané a vyzkoušené. Oni vám totiž slouží toutéž službou jako proroci a učitelé. 2. Nepřezírejte je tedy⁴. Ctěte je stejně jako proroky a učitele. 3. Napomínejte se vespolek ne ve hněvu, ale v mírnosti, jak to máte v evangeliu⁵. Kdo se proviní vůči druhému, dokud neučiní pokání, nikdo s ním nemluví, ani jej neposlouchejte. 4. Modlete se a almužny i všechny skutky konejte tak, jak máte v evangeliu našeho Pána.

XVI.

1. Bděte nad svým životem. Lamy vaše ať nezhasnou a bedra vaše ať jsou přepásána. Buďte připraveni. Nevíte totiž dne, v němž váš Pán přichází¹. 2. Často a ve velkém množství se shromažďujte a prostě o to, co prospěje v budoucnu vašim duším. Nic vám totiž nepomůže doba vaší víry, nebudete-li dokonalými v čase posledním. 3. V posledních dnech totiž povstane mnoho falešných proroků a škůdců, ovce se obrátí k vlkům a láska se obrátí v nenávisť². 4. Až se rozmnoží nepravost, budou se lidé navzájem nenávidět, pronásledovat a zrazovat³. A tehdy se ten svůdce světa⁴ zjeví jako syn Boží⁵ a bude činit divy a zázraky⁶, země bude vydána v jeho ruce a bude páchat takové nepravosti, jaké se ještě nikdy nestaly. 5. Tehdy lidské pokolení bude přivedeno do očistného soudu, mnozí budou zahanbeni a zahynou. Kdo však vytrvají ve své víře, budou zachráněni od tohoto prokletí⁷. 6. A tehdy se zjeví znamení pravdy; otevřené nebe, pak hlas polnice⁸, za třetí vzkříšení z mrtvých. 7. Ne však všech, nýbrž, jak bylo řečeno: "Přijde Pán a všichni svatí s ním"⁹. 8. Tehdy spatří svět přicházet Pána z nadoblaků nebes¹⁰.

Poznámky

Add I.

1) Schéma o dvou cestách sahá hluboko do minulosti. V Písmu sv. je na 600 místech řeč o cestě Boha a lidí, o cestě spravedlivých hříšníků, o cestě spravedlnosti a špatnosti. O cestě života a smrti se mluví u proroka Jeremiáše (21,8): "Dávám vám na vybranou cestu k životu a cestu k smrti", Barucha (4,1): "To je kniha přikázání . . . všichni, kteří se jí

drží, přijdou k životu, kteří je opustili, k smrti", v knize Přísloví (12,28): "Na cestě spravedlnosti je život, ale cesta bludná vede k smrti", v Matoušově evangeliu (7,13-14):
.... prostranná je cesta, která vede do záhuby .... a úzká cesta, která vede k životu". Tohoto schématu bylo užíváno v helénistických synagogách pro výuku proselytů. pohanů obracených na židovství (Lietzmann, Dějiny staré církve str. 188) a křesťanům první doby sloužilo k přípravě na přijetí křtu.

2) Mt. 22,37-38; Mr 12,30-31

3) oproti Mt. 7,12 a Lk 6,31 je zde táž myšlenka vyjádřena negativním způsobem, jehož dost často užívali staří křesťanští spisovatelé (Ireneus, Adv. haer. III,12,14; Cyprian, Ad Quirin.; Theophylus, Ad Autolyicum II,34; Pseudoklemens, Recognitiones VIII,58. Ale i v židovském Talmudu rabiho Hillela čteme stejné znění (Babyl. Sabbath 31a: Co se ti nelíbí, nečiň to druhému").

4) Mt. 5,44 - 46; Lk 6,27 - 28

5) 1 Petr 2,11; Tit. 2

6) Mt. 5,39 - 41; Lk 6,29 30

7) 7 Lk 6,30

8) Mt. 5,26

9) " Smysl této věty: I když jsi povinen pomoci, dobře uvaž, komu pomáháš, abys snad svou pomocí nepomáhal ke špatnému skutku.

Add II.

1) Ex. 20,13 - 16; Deut. 5,17-20

2) Mt. 5,33

3) Es. 20,16

4) Přísl. 21.6

Add III.

První verš obsahuje všeobecné přikázání, v dalších verších jsou rozvedeny těžké hříchy.

1) Mt. 5,21,22

2) Klemens Alexandrijský (kol r. 200) považuje tato slova za slova Písma sv. (Stromata L 20,100: "Písmo praví o zloději toto: Synu, nelži, lež vede ke krádeži")

3) Mt 5,č

Add IV.

Verš 1-4 obsahuje povinnosti křesťana vůči křesťanské obci, verš 5-8 vůči potřebným; verš 9-11 povinnosti zaměstnavatele a zaměstnance. Verš 12-14 povšechná nařízení.

1) srovnej Gal. 4,14: "Přijali jste mne jako Božího posla, jako Krista Ježíše". Z následujících kapitol vysvítá že se tu jedná o hlasatele Božího slova.

2) Takto byli ve starokřesťanské době nazýváni věřící.

3) Deut. 1,17; Přísl. 24,23

4) Text nejasný. Vzhledem k tomu, že v Constitutiones apostol. i v Hermově Pastýři (Příkazy IX 1-8) je připojeno ještě "při své

modlitbě", možno to vztahovat na vyslyšení modlitby. Harnack vykládá tento verš takto: Zda přijde Boží soud či nikoli.

5) Sirach 4,36; Sk. 20,35

6) Sk. 4,32

7) Ef. 6,9

8) Ef. 6,5-8; Kol. 3,22; 1 P 2,18

9) Jak. 5,16

Add V.

1) viz Mt 15,19; Mr 7,21-22; Ř 1, 29-30

2) tj. nenarozené děti

Add VI.

1) tj. všechno, co bylo uvedeno v předešlých kapitolách.

2) Nejpravděpodobnější smysl: Pokud můžeš, nejez pokrmy, které zakázal Starý Zákon.

3) Autor tu opakuje rozhodnutí apoštolského sněmu v Jerusalemě r. 50, i když oslabené sv. Pavlem, zřejmě z toho důvodu, aby křesťanu, jenž dříve byl pohanem, nepřipomínalo nic z toho, co mu bylo od malička vštěpováno, že totiž obětním úkonem na počest bohům je i hostina z obětovaných zvířat.

Add VII.

Předchozí kapitoly byly jakousi exhortou před udílením křtu, tato udílení svátosti křtu.

1) Je to nejstarší svědectví, jakým způsobem se udílel křest. Řecký výraz baptizein, ponořiti do vody.

2) O postu před udílením křtu se zmiňuje i sv. Justin (Apol. I, 1,61)

Add VIII.

1) Autor zde nejpravděpodobněji má na mysli farizeje. Ježíš Kristus v Matoušově evangeliu je nazývá tímto jménem sedmkrát.

2) O postech se rovněž zmiňuje Hermas (Pastor, Podob. V 1). Středa a pátek byly tzv. stacionární dny, ve kterých se věřící shromažďovali k bohoslužbě, jíž předcházela půst.

3) Mt. 6,9-13

4) Tato doxologie podle nejstarších kodexů a křesťanských spisovatelů není v Písmu sv., ukazuje však názorně, jakým způsobem se dostala k textu modlitby Páně. Křesťané ji zakončovali modlitbu a dlouholetým užíváním tak splynula v jedno s modlitbou Páně, že pozdější opisovači ji neváhali zařadit i do Písma sv.

5) Podle Klementa Alexandrijského (kolem r. 200) bylo to v 9 hodin dopoledne, v poledne a ve 3 hodiny odpoledne.

Add IX.

1) Eucharistií - díkyčiněním byla v křesťanském starověku nazývána mešní slavnost (Večeře Páně). V této a následující kapitole máme zachovány dvě formule před a jednu po sv. přijímání. Tak jednoduchá a bez ostatních modliteb, jak je zde podána, se liturgie ztěží někdy a někde konala. Liturgie zapsaná sv. Justinem z poloviny 2. stol. v jeho Apologii (I, 65-67) obsahuje již daleko více modliteb. Vysvětlení této stručnosti možno hledat v tom, že autor Učení chtěl dát věřícím pouze poučení, co mají činit při mešní liturgii.

2) Stejně i u sv. Justina (Apol. I,66): "Nikommu není dovoleno účastnit se Eucharistie, nýbrž jen tomu, kdo opravdu věří tomu, čemu jsme ho naučili, a kdo se omyl koupelí znovuzrození na odpuštění hříchů".

3) Mt 7,6

Add X.

1) Mt. 24,21

2) Křesťané nejen věřili v zánik světla, ale též se modlili za uspišení konce a příchodu Pána.

3) Viz 1 Kor. 16,22; Zjev. 22,20. Aramejské slovo Maran atha bylo často používáno v liturgii. Bývalo tím vyslovováno přání, aby Pán brzy přišel k soudu a vykonal spravedlivý trest nad světem.

4) Z této věty vidíme, že liturgie nebyla ještě pevně ustálena. Přesto však pouze prorokům bylo dovoleno odchylovat se od běžného obřadu, Sv. Justin (Apol. I,67) dává tuto svobodu i biskupu.

Add XI.

Tato kapitola a další se týká církevní kázně.

1) 2 J 10; 2 Petr 2,1

2) Slovem "apoštolové" míní autor v širším významu hlasatele evangelia a zakladatele křesťanských obcí (viz Sk. 14,4; Ř 16,7; 1 Kor 17,7; Zjev. 2,2). V ostatní starší křesťanské literatuře se tohoto slova v širším významu velmi zřídka užívá.

3) Proroky byli nazýváni křesťané, kteří z osvětlení a vnuknutí Ducha Svatého vykládali Boží slovo, poučovali věřící v ohledu nábožensko mravním, povzbuzovali. Poněvadž byli obdařeni zvláštními charismaty, zaujímali v křesťanských obcích přednostní postavení (kap. X,7) nebyli však představenými obcí.

4) Mt. 10,5-12; 40-42

5) tj. v jakési extasi, vytržení, z obzvláštního vnuknutí Ducha Svatého. Poněvadž sv. Pavel (1 Kor. 14,29) a stejně i sv. Jan (1 J 4,1) připomíná, aby věřící zkoumali proroky, zda učí tomu, co Kristus a apoštolové, jde tu zřejmé již o muže osvědčené.

6) Mt. 7,16

7) Mt. 10,8

Add XII.

1) 2 Sol. 3,10

Add XIII.

1) Autor Učení uvádí učitele současně s proroky. Měli v křesťanské obci pravděpodobně též úkol jako proroci a v duchovní hodnosti stáli níže než proroci, ale před biskupy a jáhny. V Písmu sv. jsou jmenováni s apoštolů a proroky (1 Kor 12,28,29; Ef 4,11)

2) Mt. 10,10

3) O prvotínách pojednává Starý Zákon (Ex 22,29; 23,19,34,26; Deut 18,3,4; 26,2).

4) Num. 15,20,21

Add XIV.

1) Zde vidíme, jak se křesťané velmi záhy distancovali od slavení soboty a mimo ní slavili den, v který Ježíš Kristus vstal z mrtvých a který nazývali dnem Páně - nedělí. Že se křesťané v tento den shromažďovali ke slavení mešní oběti, dosvědčuje i sv. Justin (Apol. I,67)

2) O vyznání ze svých hříchů před sv. přijímáním se u jiných starších spisovatelů nedočítáme.

3) Mt. 5,23,24

Add XV.

1) tj. svěcením

2) Neměli to být začátečníci ve víře ani novokřtěnci, ale již muži všeobecně vážení (1 Tim. 3,6)

3) Toto zakazuje již sv. Pavel (1 Tim. 3,3,8). Podle svědectví sv. Justina (Apol. 1,67) dávali věřící peníze pro potřebné křesťany biskupovi, a úkolem jáhnů bylo osobně se starat o tyto potřebné.

4) Toto bylo asi nutné zdůraznit vzhledem k tomu, jaké vážnosti používali proroci a učitelé.

5) Mt 5,22-26; 18,15

Add XVI.

1) Mt 24,42,44; Lk 12, 35

2) Mt 7,15

3) Mt 24,12

4) Zjev. 12,9; 2 J 7

5) 2 Sol. 2,4

6) Mt 24,24

7) Mt 24,10,13

8) Mt 24,28

9) Zach. 14,5

10) Mt 14,30